

УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ МУЗЕЙ: ТРАДИЦІЙНИЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХОДИ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Снагощенко В.В.

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

У статті на основі порівняння традиційної і нової концепції діяльності музею дається характеристика основним доктринам сучасних музеїв. Відображено, відмінності університетських музеїв від культурно-освітніх (традиційних). Зазначено переваги університетських музеїв у професійній підготовці фахівців. Наводяться приклади зарубіжного досвіду діяльності університетських музеїв. На основі авторської класифікації подано порівняльну таблицю досліджуваних музеїв.

Ключові слова: університетський музей, освітня діяльність, традиційна й інноваційна концепція музею.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими і практичними завданнями. На сучасному етапі державна культурна політика орієнтована на духовне відродження суспільства. Університетські музеї виступають центрами культурно-духовного відродження, їх інтенсивний розвиток, що тісно пов'язаний з інноваційними технологіями, сприяє гуманізації суспільства, ствердження української нації як самостійної одиниці світової спільноти. Вони займають значне місце в системі освіти і виховання, є важливою складовою наукової і навчальної культур є необхідним атрибутом сучасного навчального закладу, що демонструє його певний імідж.

Аналіз сучасних досліджень. Аналіз численних публікацій дає нам підстави виділити такі напрямки досліджень сучасних навчальних музеїв: педагогічних (Л. Данилова, Н. Пусепліна, Л. Рибальченко та ін.); шкільних (Л. Гайда, І. Лаский, О. Юрчук та ін.); університетських (Ю. Омельченко [1], Л. Самойленко [2], О. Сотникова [4], П. Странсбері [7], В. Ходецький [5], Г. Уїллемсон [6], М. Юхневич [8]) та ін.

Метою нашого дослідження є поглиблення знань про основні тенденції традиційних й інноваційних підходів у діяльності вітчизняних університетських музеїв і на основі авторської класифікації, порівняти функціонування культурно-освітніх (масових) та університетських музеїв.

Виклад основного матеріалу. Перші університетські музеї в Україні виникли на початку XIX ст. (в Харківському, Київському, Новоросійському університетах та ін.). Не обмежуючись освітніми функціями, вони стали осередком величезних інформаційних та інтелектуальних ресурсів, посіли особливе місце у вітчизняній науці й культурі, оскільки багато навчальних, наукових, виховних і професійних завдань вирішувалось че-

рез музеї. Саме тому в університетах зароджувались і розвивались музеї різних напрямків, що сприяло розширенню музейно-педагогічних знань. Університетські музеї впливали на розвиток музейної справи в країні, формування наукової думки, підвищення рівня знань народу.

Новий вибух інтересу до університетських музеїв припадає на кінець XX – початок XXI століття і не лише на теренах пострадянського простору, але і у світовій спільноті. Використання музейних колекцій, що інтегровані в навчальний і науковий процеси стали важливим елементом організації навчання з використанням наочних засобів і автентичних джерел, підняли рівень університетської освіти, забезпечивши отримання практичних фахових навичок.

Проведене дослідження показує, що університетські музеї багато в чому відрізняються від традиційних музеїв. У своїй діяльності вони більше орієнтовані на нову концепцію музею, яку в 1986 р. сформулював на семінарі ЮНЕСКО в Гвадалахарі (Мексика) професор музеології Загребського університету Томіслав Шола, виділивши ряд особливостей, поданих у таблиці 1, де порівнюються традиційна та нова концепції діяльності музею. Порівнюючи ці дві концепції, необхідно зазначити, що в межах традиційного підходу відвідувач музею розглядався як об'єкт навчання, пасивний одержувач знань. У новій концепції відвідувач отримав статус «суб'єкта» навчання, повноправного учасника процесу комунікації, що має свої інтереси та право самостійного відбору інформації.

На думку П. Странсбері, керівника Постійного комітету з музеїв і колекцій Комітету університетів Нового Південного Уельсу, університетські музеї мають безпрецедентний доступ до досвіду і знань учених: жодна інша група музейних пра-

Таблиця 1

Порівняння традиційної і нової концепції діяльності музею

Критерії порівняння	Традиційний музей	Новий музей
Мета	Констатація факту	Процес пізнання, прагнення до постійного оновлення
Тип	Спеціальний	Різноплановий, що відображає цілісність світосприйняття
Експонати	Демонструє експонати тільки оригінали	Робить концепцію професійно зорієнтованою. Оригінали й копії.
Підходи	Раціональний, авторитарний, науковий	Неформальний, комунікативний, увага концентрується на емоційному впливі на відвідувачів
Орієнтація	На минуле	На минуле й сьогодення

цівників не може похвалитися такою міцною системою «Дослідження – освіта – популяризація». Це дає працівникам цих музеїв привілейований доступ до знань і підвищує їх цінність для музеїв інших типів. Жодна інша група музеїв не обслуговує інтереси такої різноманітності верств суспільства і так тісно не пов'язана з учнями середніх шкіл, студентами вищих навчальних закладів і аспірантами. Нарешті, університетські музеї повинні зберігати замкнутий учений характер і в той же час організовувати сучасні виставки, досить цікаві, щоб притягувати людей навколо [8, с. 471].

Для порівняння діяльності науково-освітніх (масових), традиційних і університетських музеїв нами структурована таблиця 2, з якої ми

бачимо, що університетські музеї мають низку відмінностей від традиційних.

Проаналізувавши функціональну спрямованість, ми можемо зазначити, що університетські музеї в своїй діяльності зорієнтовані на нову концепцію музею. Їх несхожість на інші музеї полягає, насамперед, в інтегрованості в навчально-виховний процес. Особливістю музеїв навчальних закладів є їх переважна орієнтація на вирішення освітніх завдань, яким підпорядковані всі інші. Домінуючою метою комплектування, зберігання, вивчення музейних предметів є навчання. Подібна орієнтація визначає специфіку фондів зібраних названих музеїв, критерієм оцінки яких є їх освітнє призначення. У цьому й полягає їх істотна

Таблиця 2

Порівняння діяльності традиційних і університетських музеїв

№ з/п	Характеристика функціональної спрямованості музею	Музей	
		традиційний	університетський
1	2	3	4
1.	Домінуюча функція	Культурно-просвітницька	Навчально-виховна
2.	Мета музею	Впливає із функції	Підготовка спеціалістів у вузькій галузі знань і практичної діяльності
3.	Освітня роль	Передача інформації	Розвиток професійно-творчої особистості майбутнього фахівця
4.	Формування світогляду молодшої людини	Виробляється цілісне світосприйняття	Основна увага приділяється двом напрямкам діяльності: освітній, науковій. Роль цілісного світосприйняття недооцінюється
5.	Змістовно спрямована діяльність музею	Визначається спеціалізацією музею	Поглиблює зміст навчального предмета
6.	Співпраця з іншими закладами освіти	Співпрацює із закладами освіти різних рівнів	Крім співпраці із закладами освіти різних рівнів, є базовим в системі безперервної освіти
7.	Провідний характер досліджень	Науковий (крім педагогічних)	Різноплановий: науковий, експериментальний, інтегративний – акцент на сучасних дослідженнях
8.	Провідна діяльність музейних фахівців	Професійна – згідно зі спеціалізацією музею	Науково-педагогічна
9.	Характер роботи музейних спеціалістів	Регламентований спеціалізацією музею	Професійно-зорієнтований, творчий
10.	Експозиція	Увага приділяється основній частині експозиції	Увага приділяється експозиції другого плану, розкриваються вузькі, специфічні (професійно зорієнтовані) теми
11.	Тематика експозицій	Співвідноситься з колекціями	Диктується професійними потребами відвідувача
12.	Основні форми роботи з відвідувачами	Традиційні (екскурсії, лекції, бесіди, зустрічі з цікавими людьми)	Усі традиційні. Інтерактивні, комплексні: вільний вибір змісту і форм самими відвідувачами. Для одних переважають екскурсійні та виставкові програми, для інших – практичні, семінарські, лекційні заняття, підготовка до іспитів
13.	Характер спілкування з відвідувачами	Як з об'єктом впливу (пасивний відвідувач)	Як із суб'єктом – рівноправним учасником комунікативного процесу, діалогу
14.	Музейний предмет	Використовується як засіб ілюстрування	Джерело знань, об'єкт дослідження, що виховує спостережливість і навички творчого пошуку
15.	Цінність музейного предмета	Визначається його унікальністю	Часто дублікати мають однакові права з раритетами
16.	Комплектування фондів	Раритети або цінні предмети	Комплектування відбувається з урахуванням потреб відвідувача, що сприяє вивченню окремих дисциплін; є результатом наукової діяльності й використовуються з дослідницькою метою
17.	Робота з фондами	Обмежений доступ (заборонений)	Вільне користування
18.	Екскурсії	Оглядові, тематичні	Багаторівневі форми показу і різноманітність екскурсій
19.	Адресність (Аудиторія)	Недиференційований підхід до відвідувача	Звернення до певної соціальної групи: студентів, учителів (професійний підхід, орієнтація на індивідуальність відвідувача)
20.	Схильність до інновацій	Помірна	Активна

відмінність від державних, тобто тих, де цінність музейного предмета визначається головним чином його достовірністю та унікальністю. В навчальному музеї дублювати й копії, а також предмети, дослідження, що є результатом творчої роботи (студентів, учнів), тобто тих, хто задіяний у процесі їх створення та діяльності, наділений інколи такими самими правами, як і оригінали та раритети. Це зумовлює його «вразливість» з точки зору класичної концепції музею як інституту соціальної пам'яті, що забезпечує збереження і презентацію музейних предметів, які сприймаються суспільством як цінність.

Проте історично за музеями навчальних закладів закріпилась назва «музей» завдяки тому, що освіта здійснюється тут винятково на предметній основі і в спеціально організованому предметному середовищі. До того ж розширення поняття «музей» є визнаною тенденцією, особливою останнього десятиліття. «Навчальний музей – це своєрідне відгалуження від могутнього древа традиційного музею, потрібне для нього самого, щоб древо не засохло і продовжувало рости» [8, с. 73]. Деякі вчені-культурологи вважають, що сучасний музей (традиційний – *авт.*) не повинен залишатися тільки місцем для збереження раритетів, йому необхідно органічно вписатися в сучасну культуру, максимально використати свої можливості щодо історико-патріотичного та морально-естетичного виховання – в першу чергу студентів та школярів [1; 3].

Інша особливість навчального музею полягає в зверненні до конкретної аудиторії, тобто музеї освітніх установ (університетські, шкільні) адресовані тим, хто в них навчається (або викладає). Університетські музеї певним чином схожі з педагогічними (які також орієнтовані на конкретну аудиторію – на вчителя): як правило, вони обслуговують не тільки студентів, які в них навчаються, але і повсякденні професійні інтереси викладачів. Тут відбувається їх спілкування і спільна діяльність, тоді як традиційні музеї виступають переважно як пам'ятники вчительській праці, засоби професійного самоствердження. На думку В. Ходяцького, основна особливість вузівських музеїв полягає в тому, що вони спрямовані на навчання студентів і потенційних абітурієнтів – школярів; дають можливість проявити творчу активність особистості, оскільки всі бажаючі можуть взяти участь в обговоренні музейних експозицій; відштовхуючись від конкретного експоната, тобто від одиничного до загального, дозволяють аналізувати як локальні, так і глобальні зміни в суспільстві, допомагають більш усвідомлено вивчати природні та соціальні процеси в ньому [5, с. 18].

Музеї освітніх установ, особливо протягом останнього часу, можуть проявити себе творчо, вибираючи способи свого існування, навіть більш творчо, ніж традиційні музеї, які часто не схильні

до інновацій. Ми погоджуємося з думкою М. Юхневич про те, що навчальні музеї в жодному разі не повинні втрачати своєї самотності, намагаючись бути схожими на «справжні» музеї, тобто державні [8, с. 100]. Традиційно є високим і рівень наукової підготовки працівників музеїв закладів освіти. Хоча університетські музеї мають низку відмінностей від музеїв інших закладів Міністерства освіти і науки України, це, на жаль, не відображено в чинному законодавстві [2, с. 57].

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що система профільних університетських музеїв в європейських країнах в цілому аналогічна структурі вітчизняних, що пояснюється загальними закономірностями розвитку раціонального знання. Найбільше університетських музеїв у Великобританії, де на сьогодні існує близько 400 музеїв, що мають в основному наочну спеціалізацію (природничо-історичні, етнографічні, археологічні, художні). У США на сьогоднішній день існує понад 60 університетських музеїв, причому деякі з них є великими дослідницькими центрами, зокрема, університетський музей у штаті Оклахома, що володіє унікальною, всесвітньо відомою палеонтологічною колекцією, яка налічує більше 6 млн. зразків. У країнах Латинської Америки наукові дослідження проводяться в основному в університетах, де поєднуються процес навчання з фундаментальними і прикладними розробками. Впродовж останніх років в цих музеях значно зросла кількість відвідувачів [4, с. 92].

Університетські музеї мають велике значення в усьому світі. З метою спілкування, обміну думками, корисним практичним досвідом музейно-педагогічної діяльності, на засіданні ІКОМ (Мельбурн, 1998) було запропоновано створити міжнародну групу з університетських музеїв. Оскільки національні групи у багатьох країнах світу вже функціонували (Великобританія, Північна Америка, Австралія та інші країни), проводилися конференції, накопичений потенціал сприяв об'єднанню їх у міжнародну систему. З цієї метою університетом Маккуорі було створено свій Web-сайт [6, с. 17].

Висновки і пропозиції. Отже сучасні університетські музеї, музейні комплекси, на основі інноваційних підходів, реалізуючи музейно-педагогічні можливості, роблять значний внесок у професійну підготовку студентської молоді, формування її ціннісних установок, а також безпосередньо впливають на весь навчально-виховний процес вишу і проводять пропаганду його кращих традицій. Враховуючи те, що університетські музеї є невід'ємною складовою навчального і професійного процесу в світовому масштабі й інтерес до них постійно зростає, маємо надію, що в ХХІ ст. в нашій країні вони здобудуть загальне визнання, адміністративну увагу та належне державне фінансування. У подальшому варто звернути увагу науковців, на наш погляд, на роль музеїв у ціннісній орієнтації молоді.

Список літератури:

1. Омельченко Ю.А. Розвиток учбових музеїв: навч. посіб. / Ю.А. Омельченко. – К.: НМК ВО, 1988.
2. Самойленко Л. Освіта в музеї й музейна освіта в історії Київського університету / Л. Самойленко // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка [Історія] 2016. – № 4(131). – С. 53-62.
3. Снагощенко В.В. Освітня діяльність педагогічного музею Глухівського учительського інституту на початку ХХ ст. // Сіверщина в історії України. Зб. наук. праць. – Вип. 10. – Глухів-Київ: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, – 2017. – С. 327-331.

4. Сотникова С.И. Музеология : пособ. для вузов / С.И. Сотникова. – М.: Дрофа, 2004. – 192 с.
5. Ходецкий В.Г. Университетский музей и его учебная и воспитательная роль / В.Г. Ходецкий, Е.Л. Кирсанова // Музей и студент : сб. науч. тр. – Сыктывкар, 2002. – 90 с.
6. Уиллемсон Г. Изменить аудиторию университетского музея / Г. Уиллемсон // Museum. – 2000. – № 4. – С. 15-18.
7. Юренева Т.Ю. Музей в мировой культуре / Т.Ю.Юренева. – М.: «Русское слово – РС», 2003. – 536 с.
8. Юхневич М.Ю. Я поведу тебя в музей : учеб. пособ. по музейной педагогике / М.Ю. Юхневич – М., 2001. – 224 с.

Снагощенко В.В.

Сумской государственной педагогической университет
имени А.С. Макаренко

УНИВЕРСИТЕТСКИЙ МУЗЕЙ: ТРАДИЦИОННЫЙ И ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОДЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье на основе сравнения традиционной и новой концепции деятельности музея дается характеристика основным доктринам современных музеев. Отображены отличия университетских музеев от культурно-просветительных (традиционных). Отмечены преимущества университетских музеев в профессиональной подготовке специалистов. Приводятся примеры зарубежного опыта деятельности университетских музеев. На основе авторской классификации подана сравнительная таблица исследуемых музеев.

Ключевые слова: университетский музей, образовательная деятельность, традиционная и инновационная концепция музея.

Snahoschenko V.V.

Sumy State A.S. Makarenko Pedagogical University

UNIVERSITY MUSEUM: TRADITIONAL AND INNOVATIVE APPROACHES IN EDUCATIONAL ACTIVITY

Summary

In article wich based on comparison of traditional and new concept of museum activity is given characteristic of the main doctrines of modern museums. Displayed differences of university museums from traditional. Noted the advantages of university museums in professional training. Given examples of foreign experience of university museums. Based on the author's classification, a comparative table of the studied museums is presented.

Keywords: university museum, educational activity, traditional and innovative concept of the museum.